

ЗАТВЕРДЖУЮ

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації ФАРАПОНОВА Геннадія Анатолійовича на тему:
«Фінансова політика держави на ринку небанківських фінансових
установ», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 – управління та адміністрування
за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування**

Науковий рівень дисертаційної роботи ФАРАПОНОВА Геннадія Анатолійовича на тему: «Фінансова політика держави на ринку небанківських фінансових установ» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії.

Робота містить нові теоретичні положення та практичні розробки, які в сукупності вирішують наукову проблему, що полягає у науковому обґрунтуванні та поглибленні теоретичних засад формування та реалізації фінансової політики держави на ринку небанківських фінансових установ України й розробці практичних рекомендацій щодо її удосконалення в контексті забезпечення фінансової стабільності та інтеграції до фінансового простору ЄС.

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю вирішення теоретичних та практичних питань формування та реалізації фінансової політики держави на ринку небанківських фінансових установ України й розробці практичних рекомендацій щодо її

удосконалення в контексті забезпечення фінансової стабільності та інтеграції до фінансового простору ЄС.

Відповідно обрана Г.А. ФАРАПОНОВИМ тематика дослідження фінансової політики держави на ринку небанківських фінансових установ є своєчасною, актуальною та недостатньо дослідженою, що потребує приділення більш детальної уваги з боку науковців в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Чорноморського національного університету імені Петра Могили Міністерства освіти і науки України за темою НДР «Фінансові механізми забезпечення соціально-економічного розвитку України», (номер державної реєстрації 0121U114009), у межах якої досліджено вплив фінансової політики держави на розвиток ринку небанківських фінансових установ та сформовано рекомендації для вдосконалення фінансової політики на страховому, фондовому, інвестиційному ринках в умовах пенсійної реформи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні та поглибленні теоретичних засад, формуванні практичних рекомендацій та пропозицій щодо удосконалення фінансової політики держави на ринку небанківських фінансових установ. Найбільш вагомі результати дослідження полягають у наступному:

удосконалено:

- трактування поняття «фінансова політика на ринку НБФУ» із застосуванням комплексного підходу (це послідовна цілеспрямована управлінська діяльність держави, яка передбачає формування комплексу фіскальних, монетарних (грошово-кредитних), валютних, інвестиційних та інших механізмів розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів, акумульованих НБФУ для їх спрямування та ефективного використання в національній економіці, а також створення передумов макрофінансовій стабільності сектору НБФУ для надання важливих фінансових послуг), що, на

відміну від існуючих підходів, дозволяє поєднати секторальну, просторову та управлінську складові фінансової політики, визначити механізми впливу на розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів НБФУ для сприяння макрофінансовій стабільності, особливо в кризових умовах, акцентувати увагу на наявних ризиках сектору в умовах зростання ролі фінансового посередництва. Уточнено сутність державного регулювання на ринку небанківських фінансових установ з використанням системного підходу (як складової фінансової політики розвитку ринку небанківських фінансових установ, що охоплює сукупність інструментів регулювання органів управління у цій сфері, спрямованих на впорядкування, унормування, формування організаційно-правових засад роботи учасників небанківського фінансового сектору при наданні споживачам небанківських фінансових послуг);

- складові фінансової політики держави на ринку небанківських фінансових установ на макрорівні із застосуванням системного підходу (бюджетна, податкова, боргова, валютна, грошово-кредитна, інвестиційна), що дозволило розглядати ринок фінансового посередництва у тісному взаємозв'язку із фінансовим сектором та запропонувати класифікацію інструментів фінансової політики за окремими сегментами ринку (валютний, кредитний ринок, ринок цінних паперів, страховий, інвестиційний ринок) та підтипом інструментів (загальні/ринкові, індивідуальні, обов'язкові, нефінансові, корпоративні). В середовищі діяльності фінансових посередників додатково виокремлено інструменти саморегулювання за предметом регулювання (економічна діяльність; фінансові операції; ділова етика) та інструменти загального врегулювання фінансового посередництва). Уточнення класифікації інструментів фінансової політики сприятиме поглибленню теоретичних засад фінансової політики НБФУ;

- виокремлення факторів впливу на фінансову політику держави на ринках небанківських фінансових установ (політичні, економічні, соціальні, правові, інституційні, технологічні) та визначено пріоритетність впливу

технологічних факторів, які обумовлюють вибір заходів фінансової політики в сучасних умовах цифрової економіки, спрямованих на використання цифрових технологій регуляторами, фінансовими посередниками, цифровізацію фінансових послуг та підвищення рівня цифровій грамотності населення;

- напрями розвитку фінансової політики та державного регулювання страхового ринку України з урахуванням європейської практики та норм Директиви «Платоспроможність II» від 25 листопада 2009 №2009/138/ЄС, що передбачають регулювання платоспроможності за спрощеним підходом; ліцензування на основі гнучкого підходу; покращення підзвітності страховиків; здійснення ризик-орієнтованого, пропорційного нагляду за страховими компаніями; регулювання інших аспектів діяльності. Запропоновано впровадити пруденційні інструменти нагляду, включаючи індикатори оцінювання ризиків страхових компаній для підтримки фінансової стабільності сегменту: коефіцієнт левериджу (співвідношення капіталу 1 рівня до сукупних активів та позабалансових зобов'язань) для недопущення надмірного боргового навантаження; коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) для недопущення дефіциту ліквідності; норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 7% від сукупного обсягу активів) для стимулювання інвестиційної активності страхових компаній; норматив загальної суми інвестування (не більше 30% від сукупного обсягу активів) за кожною установою. Впровадження запропонованих напрямів сприятиме забезпеченню фінансової стабільності страхових компаній, стимулюванню інвестиційної діяльності страховиків та мінімізації ризику ліквідності;

- заходи удосконалення фінансової політики держави за її складовими на фондовому ринку України, що сприятимуть його модернізації, цифровізації та сталому розвитку, а саме: регуляторні заходи (проведення міжнародного аудиту діяльності регулятора); правові заходи (продовження процесів імплементації норм європейських Директив MiFID II, MiFIR, MiCA та гармонізації законодавства з нормами Регламенту ЄС 2023/2631 про

«зелені» облігації); заходи цифрового розвитку інфраструктури (розробка цифрових платформ торгівлі цінними паперами, автоматизація процесів звітування учасників фондового ринку, аудит цифрової готовності (зрілості) інфраструктури фондового ринку України); заходи зі сталого фінансування та сталого інвестування (розробка стандартів випуску «зелених» облігацій); податкові заходи (запровадження податкових пільг для інституційних інвесторів України, податкових кредитів для екологічно орієнтованих підприємств); заходи покращення захисту прав інвесторів (створення електронного реєстру скарг та пропозицій для інвесторів; впровадження стандартів прозорості відповідно до ESG принципів);

набули подальшого розвитку:

- визначення особливостей функціонування ринку небанківських фінансово-кредитних установ України впродовж 2014-2024 років на підставі аналізу динаміки показників діяльності НБФУ, що свідчать про ефективність фінансової політики після реформи «спліт» у 2020 році та покращення державного регулювання на цих ринках, а саме: скорочення кількості НБФУ (фінансових компаній, страхових компаній, кредитних спілок та ломбардів) при зростанні обсягів їх активів та збільшенні частки активів у сукупних активах фінансового сектору України; низький рівень взаємозв'язку ринків небанківського фінансового посередництва України з банківським сектором; стабілізацію діяльності НБФУ у 2021-2024 роках; покращення рівня фінансової стійкості як результат запровадження пруденційних інструментів; системоутворюючу роль фінансових компаній на ринку НБФУ за часткою їх активів в активах НБФУ в умовах зростання потреб національної економіки у специфічних фінансових послугах (гарантії, поручительства, позики, фінансовий факторинг та лізинг, торгівля валютними цінностями, переказ коштів);

- імплементація окремих напрямів реалізації фінансової політики держави на ринках небанківських фінансових установ в країнах-членах ЄС у вітчизняну практику, а саме: впровадження в Україні стандартів для

стимулювання інноваційної діяльності НБФУ та розвитку ринку роздрібного, професійного інвестування шляхом адаптації норм Директиви 2009/65 «Про компанії колективного інвестування в переказні цінні папери» UCITS для створення безбар'єрного ринку для фондів спільного інвестування в цінні папери, доступного для роздрібних інвесторів; та норм Директиви ЄС 2011/61 «Про альтернативні інвестиційні фонди», AIFMD для пайового та альтернативного інвестування професійних інвесторів. Впровадження європейського досвіду для регулювання ринку небанківських фінансових установ сприятиме адаптації українського державного регулювання роздрібного та професійного ринків інвестування до європейських норм та стандартів, важливих для розвитку інвестиційного ринку України;

- виокремлення особливостей фінансової політики та державного регулювання на ринку небанківських фінансових установ України за її складовими та інструментами впливу із застосуванням компаративного аналізу до 2020 (адміністративні бар'єри виходу на ринок; складні процедури ліцензування та реєстрації, відсутність податкових стимулів та проблеми подвійного оподаткування, відсутність пруденційних нормативів, вимог до капіталу, якості активів та розкриття звітності, жорсткі валютні обмеження, відсутні заходи розвитку інвестиційного ринку; інструменти: режим інфляційного таргетування, ставка податку на прибуток 18%, крім страховиків, пороги обов'язкового продажу валютної виручки в межах 30-75%) та після 2020 року (спрощені підходи до регулювання, ліцензування небанківських фінансових установ, веденні пруденційні нормативи, запроваджені вимоги до капіталу, платоспроможності, якості активів та загальні вимоги до інвестиційної діяльності страховиків та розширено джерела фінансування фінансових компаній, пом'якшені валютні обмеження; інструменти: режим керованої гнучкості обмінного курсу, валютні інтервенції, ставка податку на прибуток 25%, крім страховиків), що дозволило комплексно оцінити фінансову політику та запропонувати напрями її покращення;

- пропозиції до впровадження обов'язкової участі населення у системі накопичувального пенсійного забезпечення України шляхом створення індивідуальних пенсійних рахунків громадян з наданням права доступу до рахунків та можливістю їх відкриття у банківських установах. З урахуванням провідного зарубіжного досвіду у запровадженні обов'язкової участі населення у системі накопичувального пенсійного забезпечення, обґрунтовано встановити сплату індивідуальних пенсійних внесків на рівні 2,0% або 2,5% від розміру заробітної плати працездатної особи у складі діючої ставки єдиного соціального внеску в розмірі 18%. Реалізація запропонованих пропозицій сприятиме розвитку другого рівня пенсійного забезпечення та дозволить акумулювати пенсійний капітал для його подальшого перерозподілу в економіці країни.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості застосування запропонованих напрямків та заходів фінансової політики ринку НБФУ України в діяльності регуляторів, використання запропонованих пруденційних інструментів нагляду страховими компаніями, включаючи індикатори оцінювання ризиків страхових компаній для підтримки фінансової стабільності сегменту.

Матеріали дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Чорноморського національного університету імені Петра Могили при викладанні таких дисциплін «Фінансовий ринок», «Страховання», «Ринок фінансових послуг» при підготовці здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» (довідка №03/191-08 від 31.03.2026). Наукові та практичні результати, які стосуються формування рекомендацій щодо основних напрямів фінансової політики на ринку небанківських фінансових установ, впроваджено в діяльність страхової компанії ПрАТ «УСК «КНЯЖНА ВІЄННА ІНШУРАНС ГРУП» (довідка №1 від 30.03.2026 року) та враховані у діяльності ПрАТ СК «АРСК» (довідка б/н від 30.03.2026 року).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження, викладені у дисертації, було обговорено та схвалено на засіданні кафедри фінансів та цифрової економіки Державного університету «Житомирська політехніка». Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження доповідалися, обговорювалися та одержали схвальну оцінку на 4 міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, а саме: XXVII Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Могилянські читання – 2024: досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»* (Миколаїв, 6–10 листопада 2024 року); XXVIII Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції *«Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»* до 30-річчя ЧНУ імені Петра Могили (Миколаїв, 10–14 листопада 2025 року); XXIII Міжнародній науковій конференції *«Ольвійський форум 2025: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі»* (Миколаїв, 29 червня – 4 липня 2025 року); VI Міжнародній науково-практичній конференції *«Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу»* (Житомир, 06-07 листопада 2025 року).

Повнота опублікування результатів дослідження. Основні положення і наукові результати дослідження опубліковано у 9 наукових працях загальним обсягом 3,67 авт. арк. (особисто автору належить 3,67 авт. арк.), з яких 5 – у наукових фахових виданнях України та 4 публікацій апробаційного характеру в інших наукових виданнях. Вищенаведені праці повною мірою відображають основні результати дисертації і відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12 січня 2022 року.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Фарапонов Г. А. Перспективи розвитку факторингу в умовах модернізації фінансових технологій. *Управління змінами та інновації*. 2023. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2023-6-6> (0,45 д.а.).
2. Фарапонов Г. А. Сутність та складові політики держави на ринку небанківських фінансових установ. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2 (49). DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-31> (0,59 д.а.).
3. Фарапонов Г. А. Особливості фінансової політики ЄС на ринку небанківських фінансових послуг. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 2(112). С. 153–158. DOI: [https://doi.org/10.26642/ema-2025-2\(112\)-153-158](https://doi.org/10.26642/ema-2025-2(112)-153-158) (0,56 д.а.).
4. Faraponov, H. A. European practice of financial regulation of non-bank intermediation in the context of digitalization. *Social Development: Economic and Legal Issues*. 2026. № 13. URL: <https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel/article/view/602> (0,65 д.а.).
5. Фарапонов Г. А. Ефективність небанківських фінансових установ в ЄС. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 18. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/1210> (0,76 д.а.).

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Фарапонов Г. А. Стан політики держави на ринку небанківських фінансових установ під час війни: тези доповідей XXVII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Миколаїв, 6–10 листопада 2024 року). Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили. 2024. 132 с. С. 63-64. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2515/1/%d0%9c%d0%a7-2024.%20%d0%9e%d1%81%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%b0%20%d1%82%d0%b0%20%d1%81%d1%83%d1%81%d0%bf%d1%96%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d1%96%20%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%b8.pdf> (0,04 д.а.).
7. Фарапонов Г. А. Зміни в регулюванні небанківських фінансових установ: тези доповідей XXVIII Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції (Миколаїв, 10–14 листопада 2025 року). Миколаїв: ЧНУ ім. Петра

Могили. 2025. 108 с. С. 94-98. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3008/1/%d0%9c%d0%a7-2025.%20%d0%95%d0%ba%d0%be%d0%bd%d0%be%d0%bc%d1%96%d0%ba%d0%b0.pdf> (0,26 д.а.).

8. Фарапонов Г. А. Фінансова політика ЄС на ринку небанківських фінансових послуг: *«Ольвійський форум 2025: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі»*: тези доповідей XXIII Міжнародної наукової конференції (Миколаїв, 29 червня – 4 липня 2025 року). Миколаїв. С. 160-162. URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/FMfcgzQcpTJzsSMkbkxrSjCzhQKKlwXz?projector=1&messagePartId=0.1> (0,19 д.а.).

9. Фарапонов Г. А. Напрями розвитку страхового ринку України: тези *Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу*: тези виступів VI Міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 06-07 листопада 2025 року). Житомир: Держаний університет «Житомирська політехніка». 2025. 475 с. С. 366-368. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/suchasni-vyklyky-staloho-rozvytku-biznesu-tezy-vystupiv-vi-mizhnar-nauk-prakt-konferentsiyi-06-07lystopada-2025-roku/> (0,17 д.а.).

Дисертаційна робота виконана самостійно та не містить елементів академічного плагіату (копії), що підтверджено перевіркою в системі StrikePlagiarism.com.

Висновок. Дисертація ФАРАПОНОВА Геннадія Анатолійовича на тему: «Фінансова політика держави на ринку небанківських фінансових установ» є завершеною науковою роботою, метою якої є наукове обґрунтування та поглиблення теоретичних засад формування та реалізації фінансової політики держави на ринку небанківських фінансових установ України й розробка практичних рекомендацій щодо її удосконалення в контексті забезпечення фінансової стабільності та інтеграції до фінансового простору ЄС.

Дисертаційна робота за своїм науковим рівнем, актуальністю виконаних досліджень, практичним значенням, обсягом і оформленням повністю

відповідає вимогам п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ № 44 від 12 січня 2022 року, щодо дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 –Фінанси, банківська справа та страхування.

Головуючий на засіданні:

Професор кафедри
фінансів та цифрової економіки
д.е.н., професор

Олександр ПЕТРУК